

Renáta Kuljovská, 31 rokov, Bratislava

Návraty do minulosti

Na začiatku 70-tych rokov 19. storočia, teda v poslednom období jeho krátkeho jestvovania, prišiel na gymnázium v Revúcej mladý Oravčan Matej Bencúr. Okrem toho, že sa venoval štúdiu, tu ako 11-14 ročný chlapec nasával dojmy z národoveckého prostredia i mesta samotného, ktoré o vyše 10 rokov neskôr pretavil do svojej cestopisnej črty Úvod k vakáciám a o niekoľko desaťročí, po dlhom pobyte mimo Slovenska, do novely Mladé letá. Pridal tak svoj kúsok k dielam rodených Gemerčanov a mnohých významných osobností, ktoré tu behom života pôsobili.

Úvod k vakáciám je rozsahovo krátky, avšak autor v ňom hovorí mnoho. V narážkach, ktoré chápe ten, kto je oboznámený s dobou a priestorom, rozpráva o časoch, kedy bola Revúca jedným z najvýznamnejších vlasteneckých stredísk a celkovo významným miestom na území historicky a kultúrne bohatého Gemera. Mladí chlapci, z ktorých niektorí pochádzali z veľkej diaľky, prichádzali každú jeseň na gymnázium, ktoré bolo prvé naozaj slovenské a ktoré fungovalo len vďaka darom a zbierkam. Deťom z chudobných rodín síce uhradili školné, ale i tak museli žiť v sťažených podmienkach, často sa tlačiac v malých izbách v domoch miestnych obyvateľov, niekedy i v zime, s málom jedla a skoro bez peňazí. Vidíme to i na príhode jedného z chlapcov, ktorý si na ceste domov zraní nohu, lebo už má na čižmách len „vlastnú podrážku“, teda chodí naboso, čo sa pred ostatnými neúspešne snaží utajiť. Na druhú stranu sa zrejme i kvôli strádaniu vedeli viac radovať z každej priazne osudu, napríklad v podobe sviatkov učiteľov, kedy boli pozvaní na hostiny či prostredím bohatým na zážitky.

Na začiatku príbehu sa študentom tejto osemročnej školy, teda malým i skoro dospelým, končí školský rok, všetko sa nesie v slávnostnej atmosfére a niektorí z tých, ktorí pochádzajú zo vzdialenejších končín si berú svoj tanier, lyžicu a pár kúskov oblečenia a nasadajú do furmanského voza. Čaká ich zo spätného nostalgického pohľadu autora romantické putovanie cez niekoľko krajov.

Dôležitou a na rozdiel od väčšiny i menovanou postavou je furman Rázvora, rodák z Kukučínovho kraja, ktorý je v diele opisovaný ako pravý Oravčan. Je zo starej povozníckej rodiny, obohatený dedičstvom predkov, silou, umom a vtipom, no jeho remeslo i vďaka stavbe železnice upadá. V tom, že vozí deti do školy a na konci roka zase zo školy vidí i ako „obyčajný“ človek poslanie. No dôležitosť slovenského školstva chápu i rôzni ľudia, ktorých po ceste stretávajú.

Autor vykresľuje atmosféru veľmi živo a presvedčivo, takže miestami akoby čitateľ naozaj počul „husle a spev, k tomu výstrely z pištolí“, cítil radosť z cesty a mladíckych výmyslov, bohatstvo pohostinnosti a napríklad i nesmelé vystupovanie voči „slečne – krásavici“, ktorá so svojim otcom a bratom – študentom cestuje vo vedľajšom voze. S vtipom a pútavo opisuje i zemepisné osobitosti typické pre danú dobu, ale aj neslovenské obyvateľstvo, jeho črty a zvyklosti. Národné cítenie je badateľné v mnohých opisoch i v priamo vyslovených vetách. Hovorí, že „čo je slovenské, bude vždy slovenským“ a že „príde dážď, zelená farba na „nemzeti stĺpoch“ vybledne, premení sa v modrú, i mená sa zotrú, zabudnú a zostanú len tie staré, ktoré i Tatárov a Turkov prečkali.“

Kým úvod diela je písaný romanticky a opisne, záver je skôr strohý. Posledný úsek cesty prebehne rýchlo, potom sa náhle spomenie zavretie gymnázia a smrť furmana, posledného zo svojho rodu. Možno tým chcel autor naznačiť, že konce a zmeny často prichádzajú náhle, no pokiaľ sa žilo (či písalo) naplno, nemusí už byť potrebných veľa slov.